

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Balsas, skirtas dabarčiai

Viename kitame žinių tinklalapyje vis pasirodo nuomonių, kad balsuoti neverta – tai neva nieko nepakeis, o kai kurioms socialinėms grupėms apskritai nereikėtų eiti į rinkimus, nes jų balsai – ydingi. Jie tik viską pagadins. Kai skaitai tokias nuomones, darosi įdomu: kokios tai grupės? Kieno balsai? Emigranto statybininko, atvažiavusio iš Anglijos, negražiai iškeikusio Lietuvoje gyvenančią etiopę ir nieko smerktino čia nematančiam? Menininkų, kuriems dingojasi, kad menas su politika nesusijęs (nors su politika iš esmės yra susiję viskas, net toks neracionalus dalykas, kaip sapnai ir košmarai)? Ar vargšių senučių pensininkų, kurios, kišdamos į kojines, sutaupo tūkstančius eurų – ir vien tam, kad juos atimtų telefoniniai sukčiai ir apsimetėliai?

Galbūt iš tiesų šie žmonės gali nubalsuoti nei už šio, nei už tokį kandidatą, pasikliaudami nuojautomis, sąmokslo teorijomis ir mįslingai sudėliotomis kortomis. Tačiau jeigu žmogui trūksta sveikos nuovokos ir loginio mąstymo, visada lieka emocinis vertinimas.

Ir jeigu tada žmogus balsuoja už kandidatą, dengiantį kontrabandininkų tinklą, už kitą kandidatą, valstybiniame parke pasistačiusį vilą, už partiją, susitepusią nešvariais sandoriais arba partiją, neįgalią ką nors daryti, o sugebančią tik žadėti, tada kažkas negerai jau ne su žmogaus nuovoka, o su jo moraline sveikata. Vadinas, tokie dalykai jam atrodo natūralūs, įprasti. Tokia tvarka jį tenkina.

Tad kokią jis turi moralinę teisę bambėti, kad Lietuvoje viskas blogai, kad siaučia korupcija, kad nedori darbdaviai, kad trūksta dvasingumo ir taip toliau, ir be galo? Ar ne geriau daugeliui tokių bambeklių įvertinti savo galimybes ir pajėgumus, suvokti, kad gyvenime žmogų užgriūva išbandymai, ir užgriūva ne tam, kad jis burbėtų ar verkšlentų, kaltindamas kitus, o pats kovotų ir pats siektų savo tikslų.

Juk valstybė kuriama kas dieną. Čia ir dabar. Ateities, kaip rašė nuostabioji mistikė Simone Weil, nėra, kaip nėra ir praeities – viskas sukoncentruota į dabartį, ir būtent ji savo aštriu smaigaliu persmeigia visą mūsų egzistenciją ir iškelia ją į amžinybę. Taigi tie, kurie mano, kad jiems viskas dar ateityje, paprasčiausiai save apgaudinėja. Jeigu tau šitaip lengva atidėti savo svarbiausią tikslą ir prasmę efemeraiškai ateičiai, tai galbūt tu nei tikslo, nei prasmės neturi. Ir vargu ar turėsi. Nebent – prasmės iliuziją.

Todėl balsuok. Balsuok šiandien ir dabar. Už tokį žmogų, koku pats nori būti. Už tuos, kuriais pasitiki ir kurie tau atrodo garbingi. Ir balsuoji ne už ateitį – balsuoji už dabartį.

Renata Šerelytė

delfi.lt nuotr.

ŽIŪRĖJIMAS Į RUGIUS

*O, kiek čia jūsų sustoję!..
Gal, – kiek Tėvynėj žmonių...
Ir aš su jumis čia siūbuoju –
Taip su jumis gyvenu.*

*Vėjas nuskrieja per lauką –
Remiat viens kitą savim...
Ir aš atsiremsiu į draugą
Žodžiais... laiškais...atmintim...*

*Išgirsim iš tolo, išgirsim
Viens kitą, kaip aidą dainoj...
Gyvensime taip, kol nukirs mus,
Tartum rugius Lietuvoj...*

Juozas Erlickas

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Balsas, skirtas dabarčiai • **2-as psl. Antanas Balašaitis.** Knygos apie traukinius į Europą ir į Sibirą • **3-as psl. Antanas A. Jonynas, Henrikas Radauskas, Juozas Erlickas.** Trys eilėraščiai • **4-as psl. Vidas Morikūnas.** Visų mūsų kaimynė. Novelė • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** Baltijos šalių fotografijos sostinė Kaunas vėl nuste-bino renginių įvairove ir apimtimi • **6-as psl. Rasa Katiliūtė.** *Gimnazistė.* Ištrauka iš knygos • **7-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** Knygnešys iš Toronto (4) • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Dalios Tamulevičiūtės teatrų festivalis Varėnoje • Pokalbis su dailininku Jonu Arčiausku

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2016 m. suteikė 10 000 euro paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Knygos apie traukinius į Europą ir į Sibirą

Antanas Balašaitis

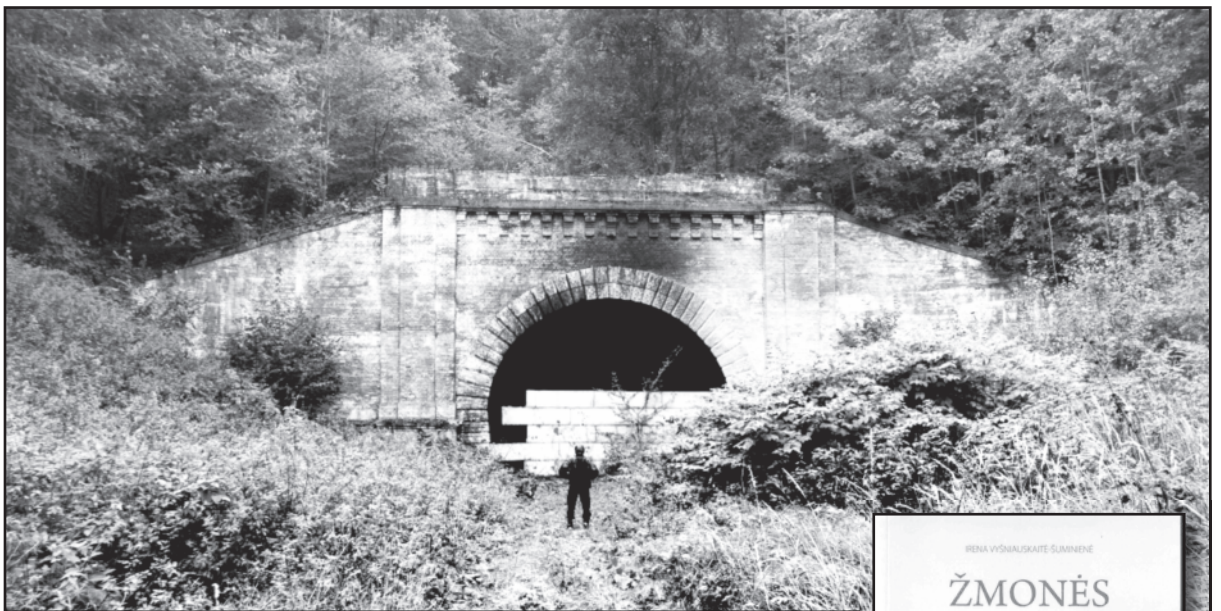
Tokia antraštė atėjo į galvą pradėjus apžvelgti dvi neseniai „Gimtinės“ leidyklos išleistas Irenos Vyšniauskaitės-Šuminienės knygas „Žmonės prie tunelio“ (2015) ir „Kūdikis ant anglių krūvos“ (2016). Tai dokumentinės publicistikos ir tautotyro knygos. Pirmoji – apie geležinkelio per Lietuvą pradžią prieš pusantro šimto metų ir pirmąjį Paneriuose įrengtą tunelį, kad traukiniai galėtų riedėti į Vakarų Europą.

Autorė joje atkuria geležinkelio istoriją, primena jo ir tunelio projektuotojus. 1851 m. Rusijos vyriausybei priėmus nutarimą tiesti Sankt Peterburgo – Varšuvos geležinkelį, šios statybos darbų direktoriaus pavaduotoju bei tiltų ir tunelių vyriausiuoju inžinieriumi paskiriamas iš Panevėžio apylinkių kilęs projektuotojas inžinierius Stanislovas Kerbedis (1810–1899). Po metų jis ir pradeda vadovauti geležinkelio ir tunelio projektavimui ir statybos darbams. Pagrindinę tunelio galeriją prakasė prancūzų ir vokiečių kalnakasiai.

Dar keletas faktų. 1859 m. lapkričio 26 d. surengiama tunelio darbų pradžios šventė, kurioje pakiliai šnekėta apie didingą statinį – pirmąjį tunelį Rusijos imperijoje. Per labai trumpą laiką 1862 m. pavasarį buvo užbaigtas įrengti 427 metrų ilgio tunelis. Pirmasis traukinys į Vilnių iš Daugpilio atvažiavo 1860 m. rugsėjo 4 dieną, o spalio 1 dieną su gausia palyda 5 vagonų traukiniu atbildėjo caras Aleksandras II ir po dviejų dienų apsilankė ir prie Panerių tunelio. Mėgęs išsėtis Šveicarijos Alpių kalnuose, žavėjęsis jų ilgais tuneliais, čia jis galėjo pasidžiaugti ir savo šalyje būsimu panašiu įrenginiu.

Koks tunelio likimas? Traukinių eismui tarnavęs devynis dešimtmečius, gamtos stichijos ardomas jis buvo uždarytas 1954 m. ir nutiestas aplinkinis kelias, kuriuo nuo 1975 m. rieda elektriniai traukiniai. Deja, dabartinis tunelio vaizdas autorę nuteikia pesimistiškai: „Kadaise paradinius vartus išdidžiai atvėręs į anuometinę Europą, savo 155-ąsias metines garbusis tunelis pasitinka vis dar ištvermingai tebelaikantis abudu fasadus. Liūdna, nes jis visiškai sumenkęs, apleistas, tiesiog apgailėtinos būklės (...). Nenaudojamas statinys trupa ir griūva“ (p. 30). Tiesa, 1997 m. Panerių tunelis įtrauktas į Nekilnojamojų kultūros vertybių registrą, bet jo avarinė būklė nuo to laiko nepasikeitė. Dera priminti, kad Panerių tunelio amžininku trigubai ilgesniu tuneliu Kaune po kapitalinio remonto traukiniai teberieda iki šiol. Beje, ir šio rašinio autorius prisimena važiuodamas studijuoti į Vilnių dar bene porą kartų yra pralindęs pro abudu tunelius.

Dabar griūvančiame tunelyje apsigyveno šimtai retų vertingų šikšnosparnių. Anot gamtininko Se-

Panerių tunelis šiandien

lemono Paltanavičiaus, čia viena jų didžiausių buveinių Lietuvoje.

Plėsdama Lietuvos geležinkelio istorijos puslapius autorė aprašo ir svarbesnį jo stočių įkūrimą: Lentvario, Varėnos, Kaišiadorių, Vievio, Kauno, Vilniaus, ryšių sistemos, keleivių aptarnavimo tobulinimą. Vilniečiams pravartu žinoti, kad geležinkelio stoties kelių aukštų keleivių rūmai buvo pastatyti 1861 m. Deja, šių laikų jie nesulaukė. Kauniečiams tiktų atsiminti, kad nuo Kauno iki Varšuvos traukiniai pradėjo riedėti nuo 1862 m.

Antroji knygos dalis skirta pagal knygos antraštę žmonėms prie tunelio – ilgos vingiuojančios Panerių kalvomis ir slėniais gatvės, panašios į kaimą, Zuikių gatvės kaimynams. Kartu autorė prisimena savo ir jų išikūrimo ir istorinių pervartų sukeltus vargus ir rūpesčius. Kas jų buityje dabar svarbiausia: „Visų nuzulinti takai takučiai šalia namų. O jei prireikia į miestą, kuris rodos čia pat už geležinkelio alsuoja, tenka labai rizikuoti, nes kelias vienintelis – per bėgius arba per triūbą. Dieną naktį dunda traukiniai, o į miestą reikia kasdien. Per geležinkelį nėra jokiausios perėjos ar pervažos, tilto ar tiltelio. Nei pėsčiam, nei važiuotam. Skersai žirglioti per geležinkelį nevalia. (...) Rizikuodami gyvybe ir nuolat pažuokaudami, kad virš bėgių skraidyti dar neišmoko, persiropščia per juos, skubėdami į darbą, parduotuves, polikliniką, bažnyčią, o vaikai – į mokyklą, darželį (...). O miestas kitoje geležinkelio pusėje, nulipus nuo pylimo, įveikus dar vieną vėžę apačioje“ (p. 74–75).

„Jaunoji karta per bėgius nevaikšto, nes dažname kieme ir ne vienas automobilis stovi, tačiau gatvėje dar ne visi ratuoti, yra ir klumpinančių pės-tute. Vienių našlių Zuikių gatvėje – visas pulkas.

Vargus ir juodžiausius darbus įveikusios jos kuo puikiausiai gyvena šiame sostinės miškingame akligatvyje. Netrukdydamos dirbantiems vaikams ir anūkams, į miestą pėduoja su terbike, kuprine ar rankine per petį. Pigiau ir sveikiau. Bėdoti nepratusios, likimas neišlepino“ (p. 77). Žirgliojant per geležinkelio bėgius, neišvengta ir tragedijų, jas primena kryžiai ir su gailėsčiu knygos autorė.

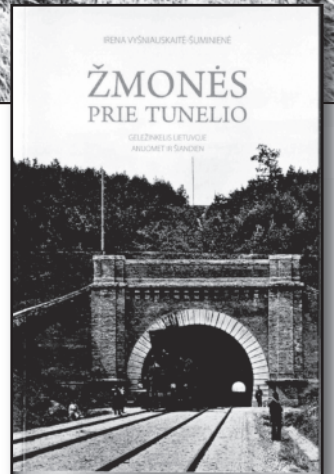
Su pasitenkinimu skaičiau ir džiaugiausi knygos vaizdinga kalba, autorės gražiai taikliai sukurtais ar-timų ar tolimesnių kaimynų portretais. Kurdama juos (daugiau kaip tris dešimtis) autorė kaip belet-ristė surado kiekvienam vaizdui, veiksmui, judesiui ar garsui taiklų sinonimą, palyginimą ar priežodį. Rengdama knygą autorė ėjo nuo vieno namo prie kito, nuo durų prie durų, klausinėjo apie praeitį, rinko fotografijas. Kartu su šiais žmonėmis patyrusi nelengvą išikūrimą ir gyvenimą šalia geležinkelio, oriai įveikia vargus ir liūtis, o skaitytoją kviečia „susi-mąstyti, atidžiai išsižiūrėti į save ar savo menkučių bėdelių per daug nesureikšminame“.

Beveik prieš keturis dešimtmečius išikūrusi Zuikių gatvėje autorė džiaugiasi šiuo nuošaliu kampeliu. „Ne viena karta bruzdėjo, krutėjo šalia tunelio ir toliau nuo jo (...). O traukiniais išvažiuojant ar įvažiuojant į sostinę – šimtai tūkstančių keleivių smalsiai spoksojo į žalią kaip rūta ar baltą lyg nuotaka mišką. Čia visuomet buvo gražu. Kiek svaigių pavasarių, spalvingų riešutais ir grybais turtingų rudens dienų, vasarų, pūgotų žiemų“ (p. 90).

Pradėjusi knygą nuo Krymo karų, aprašiusi Lietuvos geležinkelių plėtrą, garsiojo Panerių tunelio istoriją, autorė primena ir netoli esantį Panerių memorialą, skirtą fašizmo aukoms, Naujosios Vilnios memorialinį tremtinių muziejų. Ši sostinės priemiesčio stotis buvo paskutinė į Sibirą tremiamųjų stotis Tėvynėje.

Pabaigos žodyje pastabi žurnalistė tarsi apibendrina savo tikslą: „Svarbu buvo papasakoti apie mažų žmonių gyvenimus nuošalioje gatvėje, kažkam kadaise atrodžiusioje panašia į šunkelį prie žymiojo istorinio tunelio. Didžiai kantrių žmonių, greta kurių gyvenu jau keletą dešimtmečių ir žirgliuju kaip ir jie per geležinius bėgius, leidžiuosi klupdama nuo pylimo. Tai mano pagarbos įrodymas vietai, į kurią per savo gyvenimo sunkmetį nelauktai patekau ir kaimynams, greta kurių gyvenu“ (p. 169).

Autorės gyvenamosios aplinkos – priemiesčio žmonių gyvenimo vaizdai praplėtė tautotyro tematiką nuo anksčiau vyravusios kaimo žmonių buities prie miestiečių. Temos naujumas ir publicistinis žvilgsnis sugretinti Krymo karus, priminti mums grėsmingą Damoklo kardą iš tos pačios šalies daro šią Irenos Vyšniauskaitės-Šuminienės knygą įdomią ir aktualią. □

Irenos Vyšniauskaitės-Šuminienės knygos „Žmonės prie tunelio“ viršelis. Jame – Panerių tunelis 1879 m.

Mokslininkai apžiūrinėja Aukštųjų Panerių tunelį.

R. Karpuškos nuotr.

Antanas A. Jonynas

VASARA
VASARA
VASARA

Vasara vasara vasara
žingine žengianti žingine
vasara paseka pasaką
apie senus geležinkelius

vasara užveria vakarą
vasara vakarą pakeri
vasara vakaro valandą
pasaką paseka paseka

pasaka jos apie pasagą
pamestą pasagą žvilgančią
ten kur į vakarus pasuka
senas niūrus geležinkelis

vasarą eina trys broliai
pasagą nori atrasti
pasakoj pasagą žolės
dengia ir dygūs agrastai

ieško jos broliai bet argi
rasti ją? spėjo pražilti
sėdi trys broliai pavargę
ant seno niūraus geležinkelio

vasara paseka pasaką
vakaras vasarą tildo
paslepia pabaigą pasakos
apie senus geležinkelius

Geležinkelio atkarpa Vilnius – Turmantas

Henrikas Radauskas

RYTAS GELEŽINKELIO STOTY

Atrieda rytas traukiniais nerimstančiais,
Jo žvilgiai spindi bėgių geležim.
Dangus ir miškas ir peronas gimsta čia,
Kur buvo vien tik tamsuma graži.

Iš nebuvimo, iš nakties, iš nerimo
Išėmęs mėto tolius ir medžius.
Pajutę spindulius, į pievą beriamus,
Pravirksta ramos, kad reikės nudžiūt.

Stoty budėtojas bučiuoja sužadėtinę
(Sapne, po laikrodžiu, kurs rodo tris po keturių).
Ant stalo juokiasi saldainis mėtinis,
Ir Morse mirksi mirgančiu variu.

Ant žydro stiebo rytas kelia inkilą,
Raudoną dėmę tarp žalių beržų.
Du žvirbliai pešasi ant geležinkelio
Dėl saujos saulės avižų.

Juozas Erlickas

MAŽOS STOTELĖS

Zervynų geležinkelio stotelė

Dvi stotelės mažos
Palei geležinkelį
Baltus laiškus rašo
Ir sveikatos linki.

Ir laimingo kelio,
Traukinukų daug –
Mažosios stotelės
Baisiai geros draugės.

Bet viena nuliūdus
Štai į kelią dairo
– Ak, kaip gera būtų
Jei turėčiau vairą.

Tai ir nuvairuočiau
Pas draugužę mielą,
Tai ir išbučiuočiau,
Ir atverčiau sielą.

Tarp žalių žolynų
Man vienai taip ilgu...
Prašo keleivinio
Traukinėlio pilko:

– Tu atvežki draugę
Šįryt pas mane –
Taip seniai jos laukiu, –
Tematau sapne.

Traukinukas šūkteli:
– Kitą kitą vakarą!
Palūkėk, pabūki –
Aš skubu Pavasarin.

– Aš skubu į Rudenį! –
Kitas atsiliepia...
Ir stotelės liūdnos
Šalia kelio lieka...

Susitinka jūroj
Upės nekaimynės,
Vandenyne – burės,
O maišely - kmynai.

Kryžkelėj sutinka
Kelias kitą kelią...
Tik nesusitinka
Niekad dvi stotelės...

Vidas Morkūnas

VISŲ MŪSŲ
KAIMYNĖ

NOVELĖ

Naktį Mėnulis jai prie lovos patiesia šaltą it skarda kilimėlį – vis toki pat jau bene trisdešimt metų. Dulkės ant vienintelės lentynos, ant indaujos, ant šviestuvo gaubto – irgi visada tokios pat. Mergina jas nušluosto, o jos pamažu vėl nugula. Šituose namuose netgi vienmetė begonija jau trisdešimt metų – ta pati. Nusėnusi, sugurusi, persirgusi visomis gėlių ligomis, žydi kasmet vis kukliau, vis trumpiau, bet vis dėlto siurbia, kaip išgalėdama siurbia syvus iš papilkėjusios žemės gelsvame vazonėlyje. Tik mūsų kartos per tuos dešimtmečius spėjo pasikeisti nesuskaitomą daugybę sykių.

Spintoje klaikiai cypiančiomis durimis sukabintos paliegiusios suknelės jau seniai turėjo būti sudėvėtos į skutus, bet vis dar gyvuoja, nes naučia esančios brangios ir reikalingos. Menkiausiam kiaurapūčiui pratraukus, indaujoje sudzingsi taurelės, per visą ilgą gyvenimą nepatyrusios jokio skysčio skonio. Tik vanduo retsykiais išplauna aklinas jų gerkliukes. Vienintelį kanalą transliuojantis radijo aparatas ir senas žadintuvas, trisdešimt metų birbiantis tą pačią valandą, tą pačią minutę, šiuose namuose – geriausi draugai. Kai jiedu vienas po kito prabyla, šeimininkė keliasi ir spiriasi į šliures – prasideda jos diena.

Prieš išeinant merginą apgobia unikalaus sukirpimo, bet nuolat persišaldęs paltas. Santykiai tarp nugaros, krūtinės, rankovių, skvernių ir kišenių jau seniai pašliję, kai kurios dalys kitų nė nepažįsta, bet iš pareigos visos kantriai laikosi drauge, nes kas gi dar sušildys šeimininkę darganotą rudens ar švininę žiemą, kas pridengs kumpstančius jos pečius. Ant kojų aunamos vengierkos vaitoja ir skundžiasi – jų oda suskirdusi, raukšlėta, nė tepalas nebepadeda. O paguodžia jas nebent plinkantis šepetys.

Po kojomis gurgždantis sniegas neišilgai išsilaiko šviežias, tuojau pat tēžta, maišosi su išbarstyta druska, su purvu, atkimbančiu nuo tūkstančių batų. Kol ore, sniegas dar švarus, bet vos nukritusios ant senyvų paltų, nusišėrusių kailinių, išskvaršusių galvų, snaigės akimirksniu prisigeria nuovargio, ligų, irzlumo. Balti ilgai išlieka tik miškai, neišbrendami laukai ir tokie lopiniai, kurių nepasiekia kaminų suodžiai, automobiliai, žmonės ir šunys. Bet pavasariop ir ten atsiveria visos sniego paslaptys: tuščios, dvokiančios pieno pakuotės, suakmenėję duonos kriaukšliai, suglamžyti cigarečių pakeliai, higieniniai įklotai, žinoma, panaudoti; vienur išnyra graudūs eglutės griaučiai, kitur – vargani dviračio kaulai, ir visa tai lieka voliotis iki kito rudens, iki kitos žiemos. Aišku, kažką ištasys vaikigaliai, kažką surinks kiemsargis, bet įsisuks į perpildytus šiukšlių kontenerius vėjas, praūs sąvartyną, ir vėl tai čia, tai ten voliosis žuvies ašaka, prirūgęs prezervatyvas, pasenusio žemėlapijo atplaiša, nuorūka, kuriuos rūkytojas gal jau dūlija kape – o pašui visa tai vėl užklos sniegas.

www. moteris.lt nuotr.

Jis gurgžda po kojomis ir merginai nekelia jokių jausmų. Užkopusi slidžiais laiptais, ji atplėšia sunkias duris, už kurių praleis visą dieną. Štai ir amžinoji jos kėdė – vos pastebimai sukrypusi, bet laikosi dar gana tvirtai. Kaip ir stalas, su kuriuo ji nugyveno gražų amžėlį: be ypatingų sentimentų, tačiau ir be barnių. Mergina atsisėda, ir jai per rankas išsyk pasileidžia kasdienis begalinis laiškų ir siuntinių srautas. Kadai jai šypsojosi kosmonautai ir mokslininkai, sekretoriai ir bevardžiai sportininkai. Kadai jai nejučia išmoko lotyniškus gėlių ir gyvūnų pavadinimus, probėgšmais susipažino su klasikine tapyba. Bet pakeliui iš darbo į namus ar iš namų į darbą niekad nesutiko nė vieno lotyno, kuriam būtų galėjusi pasakyti Vulpes vulpes ar Lutra lutra. Dabar kosmonautų nelikę. Vien paukščiai, koplytstulpiai ir tautiniai drabužiai.

Pietų pertrauką – nė sekundės ilgiau nei valandą – ji visada praleidžia užkandinėje to paties pastato pusrū-

syje. Išgeltusios užuolaidos čia menkai pridengia amžinai tą patį praeivių batų vaizdą už nedidukų langų. Aliumininės ir medinės kėdės negailestingai smaigsto raukšlėtą linoleumą; ten, kur jis atsiknojęs arba prasytynęs kiaurai, staliukai svyrinėja, o ant šalto betono galima rasti spindinčių cukraus kristalų, seniai jau nebekepanos rūšies bandelių trupinių, išimtą iš apyvartos monetą. Metų metais toki pat merginos valgiaraštį: varškė iš kalkių, klijų sriuba, kaučiukinis šnicelis, geodezinė kava su butaforiniu pyragaičiu – apkūni bufetininkė už nūtrinto prekystalio moka mintinai. Užkandinės palubėje telkiasi senstelėjusio majonezo tvaikas, o palei grindis lengvas skerspūtys draiko pigaus vyno kvapelį. Kai tuodu dvakai sumiš ties stalviršiais, užkandinę teks uždaryti. O kol kas... Aliuminio šaukštelis neria į kavą, mergina abejingai skandina cukrų, praeivių kojos už puslangių atkakliai trypia jau ir šiaip ištežusį sniegą. Pastogėje tuština balandžiai.

Pavakary ji vėl pastumia apyblandos prispaustas duris ir išeina namo. Gunktelėję merginos pečiai, baigena paltas, senamadis plaukų kuodas, senamadžiai akinių rėmeliai: kas šį miestą ištikto, jei visa tai iš jo eksterjero būtų staiga išplėšta? Ji niekada nežiūri sau po kojomis, juolab – į viršų, niekada nesizvalgo į šalis, jos kelias dešimtmečiais tas pat.

Šaltoje laiptinėje tamsiai žaliomis sienomis, prirašytomis tarsio dieno-raščio ar svetimų paslapčių registracijos žurnalo puslapiai, žmonių ar žiurkių šlapimo tvaiko neišvėto net nuolatiniai skersvėjai. Pagaliau – namai. Cypsinčios grindys ir gintarinis peizažėlis ant sienos. Pustuštėje lentynoje – kelios knygos: „Viskas iš grybų“, „Alchemikas“, „Alisa Stebuklų šalyje“, „Kepiniai... Žilas plaukas ant apšiurusio kilimėlio, svogūnų kvapas mažytėje virtuvėje...

O štai vasarą būna atostogos. Tada ji niekur neina, kiauras dienas mezga, skalbia ir šluosto dulkes. Kie-me šurmuliuoja vaikai ir šunys. Už sienos riejas kaimynai. Pro langą vidun braunasi medžių šešėliai, iš kaimynystės tvoskia troškintais kopūstais. Ak, vasara.

Kartą mergina netgi nuvažiavo į kurortus. Jūra buvo tamsiai pilka, beveik mėlyna, o smėlis – gelsvas. Ji tikėjosi visai ne tokių spalvų, todėl gerokai nusivylė. Negana to, žmonių knibždėlyne dauguma buvo dar ir nuogi. Užkandinėje – kopų papėdėje, netoli viešųjų tualetų, – kur čeburekų kvapas tvyrojo toks sodrus, kad nors imk ir atsikąsk, įkyriai priskreto kažkoks vyriškis, greičiausiai iškrypėlis: ar jums nieko neatsitiko? Gal galėčiau kuo padėti? Be to, ją smarkiai erzino perdėtai mandagi padavėja, iki gyvuonies nubrūžintas linoleumas ir trankomos durys. Itin masyvus storiulis prie gretimo staliuko švilpė, švogždė, girgždėjo ir šnypstė, o atokvėpio akimirkomis visus aplink kalbino. Mergina išėjo nė nebaigusi užkandžiauti. Prie užėigos kampo, viena ranka atsirėmęs į skarda aptaisytą sieną, stovėjo kažkoks vyras ir skausmingai vėmė. Kai pakėlė į merginą akis, ši krūptelėjo. Būtų galėjusi prisiekti, kad mato kosmonautą, kurį prieš septyniolika metų patyliukais, niekam nežinant, beviltiškai mylėjo. Tik anas, iš pašto ženkle, buvo su skafandru, iš po kurio gaubto švietė laiminga šypsena, o šitas, žinoma, be skafandro, išpurtusiu, kone violetiniu veidu, ir atrodė mažiausiai septyniolika metų nesišypsojęs.

Iš kurortų, kur niekas nesidrovėjo išvirtusių pilvų, išpampusių papilvių, nudribusių krūtų, o pušys trenkė kažin kokiais – nesupaisysi – vaisiais, mergina su pašinu širdyje pasiskubino grįžti pirm laiko. Guodėsi nebent tuo, kad, prieš važiuodama, apdairiai nešvaistė pinigų ir nepirko maudymosi kostiumėlio.

Nukelta į 8 psl.

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

Švenčiame
50
metų sukaktį!

▶ Paroda **NO HOME TO GO TO** nuo spalio 7 d. iki gruodžio 31 d. rodoma Science, Industry & Business Library New Yorke. Originalią parodą galima pamatyti muziejuje. Rugpjūčio mėn. ji buvo rodoma JT.

▶ „Metų žmogaus“ apdovanojimo vakarienė – spalio 29 d. The Drake Hotel, Oak Brook, IL Bus pagerbta Lietuvos Respublikos prezidentė Dalia Grybauskaitė

▶ Muziejuje veikia Genealoginių tyrimų centras. Parduotuvėlė dirba 7 dienas per savaitę.

6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629 • tel. 773-582-6500 • www.balzekasmuseum.org

Baltijos šalių fotografijos sostinė Kaunas vėl nustebino renginių įvairove ir apimtimi

Algis Vaškevičius

Iki pat spalio 23-osios Kaune vyksta KAUNAS PHOTO fotomeno festivalio renginiai, prasidėję dar prieš mėnesį. Daugelyje Kauno vietų miesto gyventojai ir svečiai gali pamatyti fotografų iš įvairių šalių darbus, vyksta ne tik parodos, bet ir susitikimai, meninės dirbtuvės, renkami geriausi darbai.

Dar 2004 metais prasidėjęs festivalis, kuris tada vadinosi Kauno fotografijos dienos, labai išsiplėtė, ėmė tarptautinį pripažinimą ir šiuo metu yra ilgiausiai be pertraukos rengiamas kasmetinis tarptautinis fotomeno festivalis Lietuvoje ir Baltijos šalyse. Garsas apie jį pasklides plačiai, šiame čia sulaukta dalyvių net iš tolimosios Naujosios Zelandijos, o Kinijoje leidžiamas žurnalas „Photo-World“ festivalį šiemet įvardijo „šiuolaikinės fotografinės kultūros kryžkele Europoje“.

Fotografija pristatyta net kine, o jos centre šiame – miestas ir gatvė, tad pagrindinė paroda Mykolo Žilinsko galerijoje vadinasi „Gatvės vertė“. Čia eksponuojami septyniolikos Europos fotomenininkų ciklai, pasakojantys įvairias miesto istorijas. Tarp jų – ir vieno iš festivalio sumanytojų ir jo sielos Mindaugo Kavaliausko ciklas „Travel’AIR.SPOT“, kuriame autorius pristato oro uostus stebėtojų žvilgsniu – pasirodo, tokių, kurie atvyksta į oro uostą stebėti, kaip kyla lėktuvai įvairiuose pasaulio oro uostuose, yra tikrai nemažai.

Šios parodos pristatyme dalyvavo didžioji dalis parodos autorių. Parodos rengėjai labai originaliai pristatė jų darbus – kiekvienam ciklui netikėtai mus palikęs profesorius Leonidas Donskis parašė savo išvalgas, kurios pateiktos šalia darbų ant galerijos grindų. Pats L. Donskis, vienas šios parodos kuratorių, rugsėjo 8-ąją atėjo į šį susitikimą su autoriais, pasidalijo savo pamąstymais, teigdamas, kad „miestas kursto ir kviečia mus kirsti sienas, peržengti kai kurias erdves, pažinti simbolinius kodus“.

Šviesios atminties profesorius noriai bendravo su autoriais, komentavo jų darbus, ypač domėjosi italo Massimo Branca darbų ciklu „Viduje ir išorėje po Bukareštą“. Šis jaunas menininkas Rumunijos sostinėje susipažino su žmonėmis, kurie gyvena miesto požemiuose, turi ten ištisą miestelį. Ita-

Fotografijos naktis Rotušės aikštėje.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

M. Kavaliauskas ir L. Donskis (dešinėje)

las buvo pakviestas pagyventi kartu, tad jam pavyko sukurti ištisą išpūdingų nuotraukų ciklą, kuris buvo pripažintas portfolio darbų peržiūros nugalėtoju. Piniginis prizas autoriui buvo įteiktas „Romuvos“ kino teatre, ir jaunas italas džiaugėsi, kad tūkstančio eurų prizą galės panaudoti naujiems darbams kurti.

Ištisą įdomi Jungtinėse Amerikos Valstijose, Bostone gyvenančio fotografo Scott Brauerio paroda „Blogiausias vakarėlis“ buvo atidaryta Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakultete. Geresnės vietos tokie fotoparodai ir nesugalvosi, nes ji pasakoja apie pirmųjų Amerikos prezidento rinkimų ren-

ginius New Hampshire.

Kaune apsilankiusio fotomenininko nuomone, blogesnio vakarėlio negali būti – paskutinę minutę ruošiamos dekoracijos, niekam tikę kostiumai, prastas maistas, vėluojantys garbės svečiai, nevykę renginiai, neįdomios kalbos – ir tai tęsiasi ištisus mėnesius. Menininkas tiesiog apnuogina šių renginių primityvumą, parodo, kokie jie nevykę, neautentiški, neįdomūs. Fotografijos išdėstytos keliuose fakulteto aukštuose, koridoriuose ir sulaukia tikrai nemažo dėmesio.

Net kelios fotografijų parodos tradiciškai atidarytos ir Žaliakalnio funikulieriaus apatinėje bei viršutinėje stotelėse bei pačiame šiame 85 metų

jubiliejų švenčiančiame funikulieriuje – dviejuose jo vagonėliuose. Viena parodų pasakoja apie Korėją, kita – apie šventes Italijoje.

Kauno fotografijos galerija šiemet atiduota KAUNAS PHOTO STAR konkurso nugalėtojui prancūzui Julienui Lombardi, kuris nuotraukų cikle „Neužbaigta“ pasakoja apie Armėniją, po Nepriklausomybės atgavimo atsivėrusią ant permainingų slenksčio. Nėdelė ir jauna valstybė fotomenininkui buvo įdomi savo istorija, gyvenimo ritmu. Beveik pusę metų ten praleidęs ir didelio formato kameromis dirbęs etnologo išsilavinimą turintis prancūzas sukūrė ištisą išpūdingą darbų ciklą apie dar menkai mums pažįstamą šalį ir jos žmones.

Pats įdomiausias šių metų festivalio akcentas tikrai buvo Meksikos fotografijos legendos Enrique’ės Metinideso fotografijų paroda „Žmogus, kuris matė per daug“. Šis graikų kilmės fotomenininkas ir jo darbai daugiui tapo tikru atradimu, o festivalio rengėjai pasistengė, kad meno mylėtojai pamatytų ir praėjusiais metais režisierės Trishos Ziff sukurta dokumentinį filmą tuo pačiu pavadinimu apie šią menininką. Maža to – M.Kavaliauskas nuvyko į Lenkiją ir ten pakalbino pačią žydų kilmės režisierę, kuri yra gimusi Didžiojoje Britanijoje, gyvena Meksikoje, bet jos šeimos šaknys – Lietuvoje, Vilniuje. „Važiuojame mano mašina dabar į Vilnių? – klausia festivalio rengėjas režisierės po interviu su ja, o T.Ziff atsako, kad labai norėtų aplankyti Lietuvą, kurioje dar nebuvo, bet kada nors kitą kartą.“

Filmas buvo ištisai labai įdomus ir papasakojo apie savamokslį fotografa, kuris pradėjo fotografuoti tėvo nu-pirkta kamera sulaukęs vos 11 metų. Žiūrėdamas filmus apie gangsterius jis ėmė fotografuoti įvairius gatvės įvykius, nelaimės, katastrofas ir netrukus jau fiksavo gaisrus, nusikaltimo vietas, avarijas, kur vykdavo kartu su gaisrininkais ar gelbėtojais. „Vaiku“ vadinamas fotografas matė labai daug skausmo ir filme ne kartą jo veide pasirodė ašaros, kai jis pasakoja apie žuvusius vaikus ar nužudytus jaunos žmones. Visą tą siaubą jam padeda išgyventi tai, kad grįžęs namo, pas šeimą, fotografas nuo visko bent trumpam atsiriboja ir pasineria į savo žaislinių automobilių kolekciją.

Nukelta į 6 psl.

Sukrečiančios E. Metinideso nuotraukos

Rasa Katiliūtė

GIMNAZISTĖ

Netrukus Lietuvos knygynuose pasirodys Rasos Katiliūtės knyga „Gimnazistė“. Tai istorija, papasakota remiantis tikrais įvykiais ir KGB dokumentais, saugomais Lietuvos ypatingajame archyve. Knygoje persipina trys pasakojimo gijos: viena gaivina mielus vaikystės prisiminimus tarpukario Lietuvoje, kita pasakoja apie šturpią būtį Sibiro tremtyje, o trečiąją audžia KGB saugumas, atsainiai, nerūpestingai, vienu parašo brūkštelėjimu nulemdamas žmogaus likimą. Trys skirtingos pasakojimo linijos persipina, išsiskiria, vėl susitinka, sekdamos sukrečiančią istoriją apie mergaitę, kuriai teko patirti tremtinės, pabėgėlės ir kalinės dalį

Knyga „Gimnazistė“ pirmiausia skirta paaugliams ir jaunimui, nesvetima ji bus ir tremtį išgyvenusiems žmonėms, jų šeimų nariams bei artimiesiems, visiems, besidominantiems lietuvių tautos istorija. Jaunajai kartai privalu žinoti savo šalies praeitį, kokia skaudi ji bebūtų, privalu žinoti savo tautos išgyvenimus tiek tremtyje, tiek okupuotoje Lietuvoje, o taip pat matyti pavyzdį žmonių, kurie pačiomis vergiškiausiomis sąlygomis degte degė meile Tėvynei, pačiomis nepalankiausiomis aplinkybėmis puoselėjo savo tautos tradicijas ir kalbą, išliko savo šalies patriotais ir tautos istorijos bei kultūros puoselėtojais.

Knyga apie gimnazistę unikali keliais atžvilgiais. Visų pirma tai nėra skaitytojui įprastas pasakojimas apie tremtį. Paauglei teko ne tik tremtinės, bet ir pabėgėlės, ir kalinės dalia. Mergaitei teko išgyventi ne tik 1941-ųjų metų tremtį, bet patirti ir 1951 metų trėmimą, tapti šių kraupių įvykių tiesiogine liudininke ir dalyve. Knygą sudaro gimnazistės atsiminimai apie gyvenimą tarpukario Lietuvoje, išgyvenimai tremtyje ir KGB dokumentai, kurie atskleidžia šturpius saugumo metodus, nusikaltimus prieš lietuvių tautą, visišką nesiskaitymą su žmogaus teisėmis, kai vienu parašo brūkštelėjimu buvo laužomi žmonių likimai. Knygoje atsiskleidžia ne tik išskirtinė paauglės asmenybė ir jos gyvenimo istorija, skaitytojas sužino ir to laikmečio ypatumus, susipažįsta su istoriniais faktais bei piršlybų, tuoktuvių, jaunosios palydėtelių, Šv. Velykų papročiais. Pasakojimas taip pat užfiksuoja išgyvenimus, kuriuos paauglei teko patirti KGB rūsiuose, kalėjimuose Utenoje, Gorkyje, Novosibirske ir kituose sovietinės Rusijos miestuose. Tai unikalus liudijimas apie istorines sovietmečio realijas bei nusikalstamą KGB veiklą.

Knygoje ypatingą vietą užima lietuvių kalbos ir lietuvių folkloro puoselėjimas. Būdama tremtyje mergaitė prisimena lietuvių liaudies vaikiškas daineles, mamos dainuotas lopšines, sektas sakmes ir pasakas, mįsles ir minkles, eilėraščius, kurie išsiskiria ypatingu švelnumu ir begaliniu Tėvynės ilgesiu.

Paauglė turėjo dovaną pastebėti ir taikliai papasakoti. Ši knyga – ne tik unikalus istorinis biografinis dokumentas, bet kartu ir grožinis kūrinys, skatinantis jaunosios kartos patriotiškumą, pilietiškumą, meilę savajai kalbai ir savo tautos papročiams.

Skaitytojams siūlome susipažinti su keliomis ištraukomis iš knygos „Gimnazistė“.

GIMNAZISTĖ

IŠTRAUKA IŠ KNYGOS

* * *

Lietuvos TSR Utenos miesto
MVD kalėjimo Nr. 10 viršininkui
leit. Želanecui
nuo prižiūrėtojo
Zelevo I. S.

RAPORTAS

Pranešu, kad per mano budėjimą 1951. IV. 25 vidiniame poste Nr. 2, kameroje Nr. 1 per rytinį tualetą kalinė Katiliūtė Rūta susistukseno su kamera Nr. 2. Dėl kalėjimo režimo pažeidimo prašau imtis priemonių.

prižiūr. Zelevas I.

Už kameros režimo taisyklių pažeidimą iš kalinės Katiliūtės atimti teisę gauti siuntinius 30 parų.

1951. IV. 30

leit. Želanecas

Rūta susirietusi klūpėjo kameros kamputyje, kaktą atrėmusi į medinio gulto kraštą. Padrikos mintys sukosi galvoje. Sugirgždėjo geležinės durys. Į kamerą įėjo prižiūrėtojas Babanovas. Apkūnus, savimi patenkintas diedas. Ant lūpų dar blizgėjo nenulaižyti taukai. Matyt, ką tik valgė lašinius, konfiskuotus iš kuriam nors kaliniui atėjusio siuntinio. Kažkas su meile suvyniojo juos į popieriaus skiautę, atsargiai įdėjo į dėžutę kartu su duonos džiovėsėliais, skirtais tėvui ar vyrui, gal sūnui, jau mėnesį ar tris badaujančiam šioje skylėje, tačiau lašiniai atiteko nusišėrusiam prižiūrėtojui riebaluotais plaukais ir purvinomis panagėmis. Tiesa, jis ne toks atgrasus kaip prižiūrėtojas Zelevas. Pastarojo kaliniai nekenė. Jis nuolatos ką nors įskūsdavo, ir tada iš kalinio būdavo atimama net ta menka džiaugsmo akimirka – gauti iš artimųjų laiškus ar pačiam juos išsiųsti.

– Pasirašyk, – burbtelėjo Babanovas, atkišęs Rūtai žalsvą popiergalį.

„... Už kameros režimo taisyklių pažeidimą atimti teisę gauti siuntinius 30 parų.“

30 parų... Vien duona ir vanduo. Vargšė teta Kastutė. Iš paskutiniųjų stengsis suruošti siuntinėlių, pusę dienos prastovės už kalėjimo vartų laukdama progos perduoti savo mergaitėms sviesto gniuzulėlių, džiovintų obuoliukų saujelę, ir viskas veltui. 30 parų... Už tai, kad pastukseno „L-a-b-a-s r-y-t-a-s“ Irutei. Ją vakar atskyrė. Ji dabar vienai viena kitoje kameroje. Kalėjimo viršininkai stauga susigriebė, kad Irutė – nepilnametė ir negali būti vienoje kameroje kartu su kitomis kalinėmis. Rūtai rudenį suėjo aštuoniolika. Taigi, ji – pilnametė.

Man pranešė – kitoje raporto pusėje pasirašė Rūta.

Tęsinys kitame numeryje

Kaunas vėl nustebino

Atkelta iš 5 psl.

„Mačiau visko: autobusų, lėktuvų, automobilių avarių, susidūrimų su traukiniais, buvau žmogžudysčių, tyčinių nusikaltimų, apiplėšimų ir teroro aktų liudininkas. Mačiau susišaudymų, pasikorusių, nudurtų žmonių, stebėjau gaisrus ir sprogimus – visas nelaimes, kurias tyčia ar netyčia sukėlė žmogus“, – pasakoja filme jau devintą dešimtį pradėjęs fotografas. Ši suaugusiems žiūrovams skirta fotoparoda, eksponuojama Kauno rajono muziejuje Raudondvario dvare, yra šokiruojanti, veikianti emocijas, priverčianti susimąstyti. Įspūdį dar labiau sustiprina platesni aprašymai ir kontekstas, kai vaizdas ir pojūtis sujungti į vieną visumą ir sukuriamas labai stiprus reginys.

Kitose fotomeno festivalio renginiuose – lietuvių kilmės autoriaus, JAV gyvenančio Charllo Simokaičio paroda „Su kuo turiu garbės“, eksponuojama Raudondvario kultūros centre, taip pat „Via Latina“ – Prancūzijos, Italijos, Ispanijos, JAV, Gvatemalos, Kolumbijos fotografų darbų paroda „Juzės“ pastate Kaune, „Meno formos“ galerijoje veikianti paroda „Savanoriai“ apie šio pavadi-

nimo prospektą Kaune, įvairius, kartais labai netikėtus jo objektus.

Festivalį lydi ir daug kitų renginių – miesto miegamuosiuose rajonuose surengta edukacinė programa „Blokinė kaimynystė“, kurios metu vyko fotografijos parodos moksleiviams. Fotografijos nakties metu penkiose atvirose miesto erdvėse vėlyvą vakarą iki pat vidurnakčio buvo rodomos trumpos, nuolat pasikartojančių fotografinių filmų programos, sulaukusios nemažo kaudinių ir miesto svečių susidomėjimo.

Kaip ir ankstesniais metais, iki spalio pabaigos vyksta ir lauko parodos – Cečėnijos aikštėje eksponuojama Artūro Morozovo paroda apie Gruziją, aikštėje prie Kauno pilies – lenko Michalo Siareko „Aleksandras“, o Kauno rajone, Vilkijoje galima pamatyti jau didelio lankytojų dėmsio sulaukusią Amerikoje gyvenančio gerai žinomo lietuvių kilmės fotografo Edžio Jurčio parodą „Skrodžiant vandenį“.

Nuotraukomis papuošta ir Laisvės alėjoje esanti tvora aplink buvusią „Merkurijaus“ parduotuvę – kolektyvinė autorių paroda vadinasi „Nupirk mane“. Spalio 1-ąją Rotušės aikštėje daris atverė jau paskutinė festivalio paroda „Savanoriai“, kuri pratęs „Meno formos“ galerijoje rodomą ekspoziciją apie Savanorių prospektą ir leis lankytojams ant parodos darbų vaikščioti, sėdėti, o naktį fotografiniai kubai užsižiebs kartu su miesto žiburiais. Festivalis atsisveikins iki kitų metų, dar kartą įrodęs, kad fotografija Kaune jau įsitvirtinusi ir užima ypatingą vietą. □

KNYGNEŠYS IŠ TORONTO (4)

ištraukos iš rašomos biografinės knygos

**Leonas
Peleckis-Kaktavičius**

Tęsinys.

Pradžia 2016 m. rugsėjo 17 d. „Kultūroje“

Pirmąją knygų siuntą (40 egz.) Klaipėdos universiteto bibliotekai G. Procuta atsiuntė 1996 metų birželyje.

Iš viso uostamiesčio universitetas iš torontiškio knygnešio yra gavęs 386 egz. įvairios tematikos knygų.

Su šia biblioteka aktyviausiai bendradarbiauta 1998 metais, t. y. praėjus trims dešimtmečiams nuo knygnešystės pradžios. Ne vieno G. Procutos laiško pradinėse eilutėse pažymėta: 80-ieji Nepriklausomybės Paskelbimo Metai. 1918–1998. Tai daug pasako apie jų autorių.

Iš laiškų, adresuotų universiteto bibliotekos direktorei dr. Janinai Pupelienei, taipogi akivaizdu, jog tarp tų dviejų asmenybių užsimezgęs gan artimas gražus ryšys. Žinoma, svarbiausias dėmesys juose skiriamas knygai, tačiau nemažai eilučių, kuriose – Lietuva, rūpestis dėl jos ateities, šeima, kurioje visada buvo puoselėjama lietuviybė, didelis noras dar bent kartą apsilankyti gimtojoje žemėje.

1998 m. vasario 16 d. (!) iš Toronto į Klaipėdą iškeliavo net trys dėžės knygų, žurnalų ir žemėlapių, iš viso per 80 pavadinimų. Pagrindinis siuntėjo rūpestis – ar siunčiamos knygos naudingos, ar „pataikė“, todėl prašo pranešti, kad ateityje geriau galėtų orientuotis, kas uostamiesčio universitetui reikalingiausia.

Spalio 3 d. į Klaipėdą išsiunčiamos dar 45 knygos. G. Procuta, pažymėjęs, jog šįkart siunta pasieks naujos agentūros dėka, nes senosios – *Nordland Express* firmos – savininkas latvis nutarė grįžti gyventi į gimtinę, prasitaria apie savo jausmus, susijusius su tėvyne: „Ir aš taip padaryčiau, jei būčiau jaunesnis, sveikesnis ir neturėčiau dviejų mielų anūkų, kuriems reikia senelio žinių (išminties) apie Lietuvos istoriją, kultūrą, prosenelius ir proprosenelius. Jei jiems su didele meile suteiksi pakankamai žinių apie senolių kraštą, ir jie ateityje kokiu tai būdu ir forma įsijungs į Lietuvos ateities šviesesnį gyvenimą“.

Padėkojęs už išsamią informaciją apie universiteto biblioteką, jos struktūrą ir fondus, profesorius pastebi, jog per ateinančius kelerius metus fondai užsienio kalbomis turėtų pastebimai padidėti ir „įgauti augantį vartojimą, nes literatūra ir ypač mokslinės knygos lietuvių kalba jokių būdu negalės atskleisti viso to, kas egzistuoja anglų, prancūzų, vokiečių kalbomis“.

Kad svetima kalba ne tokia neįveikiama, G. Procuta turi gerą pavyzdį: kai prieš šešetą metų Utenos viešajai bibliotekai nusiuntė enciklopedijos „Britanija“ pilną komplektą, iš pradžių sulaukė ne tik padėkos, bet ir abejonės, ar daug bus norinčių ją atsiversti. O prieš metus rašytame laiške – ypatinga eilutė: „Britanija“ naudoja daug skaitytojų.

„Jei jau viešosiose bibliotekose vis daugiau vartojančių užsienio kalbas,

Ginutis Martynas Procuta su anūkais

universiteto aplinkoje tai turėtų tapti kasdienybe”, – rašo profesorius.

G. Procuta, pastaraisiais metais siunčiantis knygas dviems universitetams ir keturioms viešosioms bibliotekoms, tikslinasi, kas Klaipėdos universitetui naudingiausia, reikalingiausia. Prašo atsiųsti universiteto laikraštį ir leidinuką apie biblioteką – kad galėtų perduoti potencialiems „donorams”, t. y. naujiems knygnešiams. Tikslinasi, ar nėra siuntęs „Horizont” – aukšto intelektualinio ir estetinio lygio, tačiau apie 1980 metus nustojusio eiti žurnalo – komplektų. Tikslinasi,

nes, nors ir pasižymi išsiunčiamų knygų pavadinimus, ne visada pavyksta „sukontroliuoti”. Todėl, jei pasitaiktų dublikatų, prašo perduoti tokius leidinius miesto viešajai ar vidurinių mokyklų bibliotekoms. Tuo pačiu domisi, kas dar iš užsienio valstybių bei diplomatinio atstovybių remia knygomis uostamiesčio universitetą.

Praėjus vos mėnesiui, lapkričio 11-ąją, profesorius vėl siunčia klaipėdiškiams trejetą dėžių, kuriose – 80 knygų.

Ankstesnėje siuntoje G. Procuta buvo įdėjęs ir šeimos nuotrauką – per

1997 metų Kalėdas jį, dukrą Eglę-Daivą ir anūkus nufotografavo žentas Dominykas. Ji – artimesnei pažinčiai. Šįkart buvo pasiryžęs kažko panašaus paprašyti ir ponios Janinos. Tačiau prieš kelias dienas į Torontą iš Lietuvos atkeliavo žurnalas „Žemaičių saulutė”, kone ištisai skirtas Klaipėdos universitetui ir jo bibliotekai. Be kita ko, žurnale išspausdinta ir dr. J. Pupelienės nuotrauka bei pasikalbėjimas su jau sutikta Plungėje jos viešosios bibliotekos vedėja Violeta Skie riene. „Tai dabar esame kaip reikiant pažįstami ir, kur nors pasaulyje susitikę, atpažintumėm vienas kitą”, – rašo G. Procuta. O palinkėjęs laimingų dutūkstantųjų, profesorius prideda: „Sekantį kartą, kai būsiu Plungėj, būtinai užsuksiu į Klaipėdą pamatyti bibliotekos ir universiteto”.

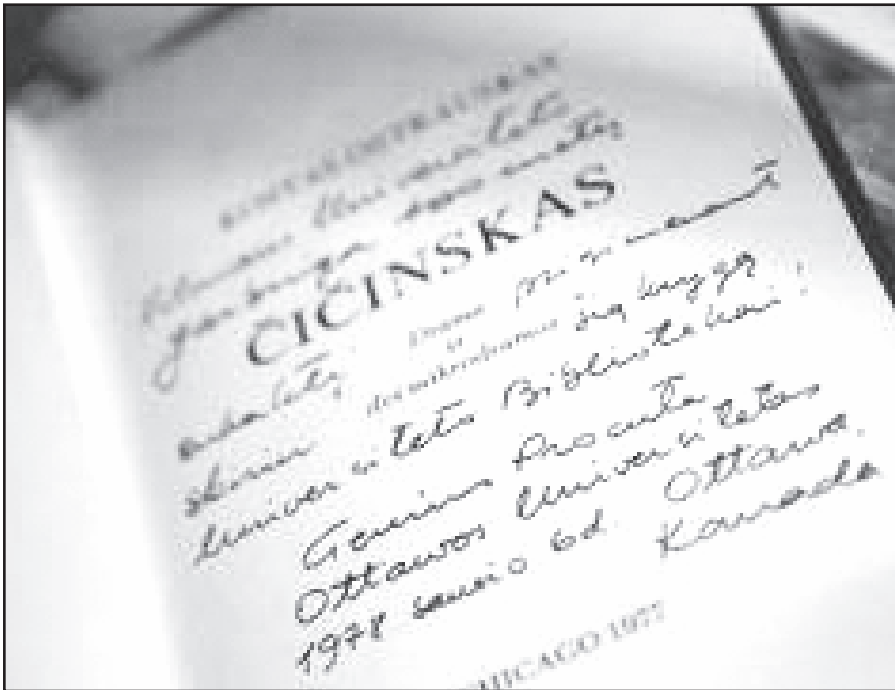
1999 m. liepos 3 d. laiško pirmosios eilutės pripildytos nerimo – po kelių dienų laukia širdies stimuliatoriaus pakeitimo operacija. „Lyg ir nedidelė operacija, bet vis tiek jaudinuosi. Tokiais atvejais imi mąstyti apie visa tai, ko dar nesi padaręs, neperskaitęs ir t. t.” – pastebi profesorius. Čia ir linksmesnės eilutės: „Man malonu girdėti, kad siunčiamos knygos yra reikalingos ir naudingos. Jų yra ir bus daugiau, tik reikia sveikatos ir dar pustuzinio metų. Na, bet pamatysime”.

Pažymėjęs, jog sukanka trisdešimt metų, kai pradėjo siuntinėti į Lietuvą knygas ir kad anuomet sovietinės valdžios leidimu buvo tik vienas oficialus adresas – Vilniaus universiteto biblioteka, profesorius atvirauja: „Kaip tai vyko, norėčiau aprašyti, nes buvo įvairiausių nuotykių, ypač knygas per sieną gabenant”.

2000 m. sausio 22 d. laiškas bibliotekos direktorei rašytas jau po susipažinimo Plungėje. G. Procuta pastebi, jog jam buvo maloni toji pažintis, tik apgailestauja, kad jo sveikata buvo „ne formoje” ir todėl negalėjo įgyvendinti noro užsukti į Klaipėdą, pasižvalgyti po miestą, universitetą, biblioteką apžiūrėti. Klaipėdoje buvo tik kartą ir vos pusdienį – devintojo dešimtmečio pradžioje, prižiūrimas kultūros ryšių komiteto „berniukų”, kurie jį į uostamiesį nuvežė su „angelo sargo” palyda.

Laiškas – išskirtinai dalykinis: profesorius, pažymėjęs, jog baigė pakuoti didelę dėžę leidinių (23 knygos, tarp kurių – Freudų Jungo „Laiškai”, Virginijos Wolf „Dienoraščių” du tomai, žurnalo „Lietuva”,ėjusio New Yorke nuo 1952 metų, numeriai), teiraujasi, ar domintų jo sukauptos knygos, tarp kurių – trys tomai Leopoldo von Ranke’s „The History of Popes”, generolo Stasio Raštikio atsiminimų keturi tomai, kažkada labai populiarus Anglijojeėjusio žurnalo „Encounter” numeriai, „Aidų” ir „Lituanus” komplektai ir kt.

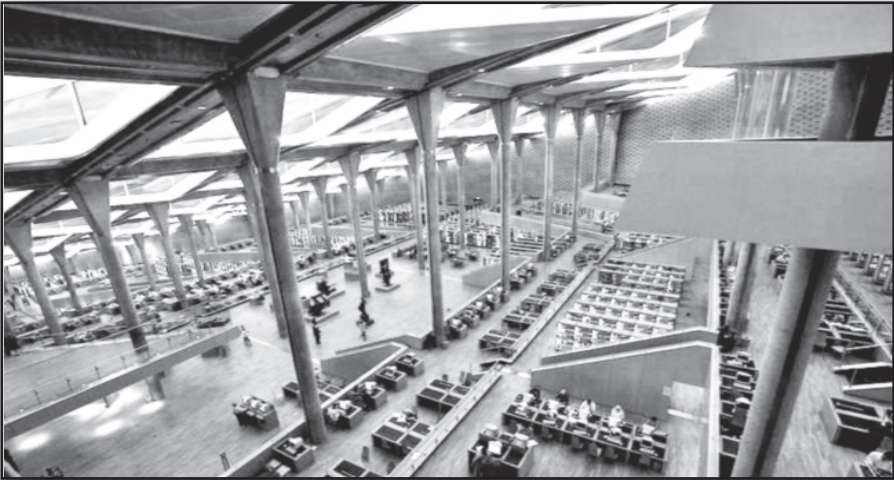
G. Procuta pažada ir dar vieną kitą rėmėją suorganizuoti: „Neseniai mirė Pranas Barsėnas, gyvenęs Klaipėdoje, buvęs britų ‘alyvos’ firmos pareigūnas. Jo sūnų Vasarį ir dukrą Nijolę gerai pažįstu. Pakalbinsiu juos abu, ar nenorėtų tėvo atminimui kokią šimtinę knygų bibliotekai dovanoti.” Turiu dar ir vieną „seną meilę” Naujojoje Zelandijoje – ji buvo Ernesto Galvanausko prekybos instituto Klaipėdoje ekonomistė. Taip pat „truputį prie pinigų”, bet jau senesnė ir gan temperamentinga, kaip anglai sako, – „unpredictable” (nenuspėjama, neprognozuojama) moteris.

Viena iš G. M. Procutos Vilniaus universitetui dovanotų knygų

Pabaiga kitame numeryje

Kultūros kronika

Tarptautinės Europos dienos kalbų dienos proga rugsėjo 26-ąją Egipto Aleksandrijos bibliotekoje rengiamoje šventėje pristatyta ir lietuvių kalba. Lietuvių kalbos pristatymui panaudota Lietuvių kalbos instituto parengta ekspozicija, kuria pristatoma mūsų kalbos abėcėlė, lietuvių kalbos istorija, santykis su indoeuropiečių kalba, vienas stendas skirtas lietuvių kalbos kilmės žodžiams kitomis kalbomis. Europos kalbų diena – Europos Sąjungoje rugsėjo 26-ąją švenčiama šventė, skirta ES kalboms. Pirmą kartą švęsta 2001 m. Europos Tarybos iniciatyva, kaip priemonė atkreipti dėmesį į kalbų įvairovę ir skatinti mokytis kalbas. Jos metu Europos valstybėse organizuojami įvairūs renginiai, siekiant išugdyti pagarbą visoms Europos kalboms, regionų ir tautinių mažumų kalboms.

Rugsėjo 24–25 d. XX tarptautiniame Vinicos ir XVI tarptautiniame Odesos džiaz festivaliuose (Ukraina) koncertavo Lietuvos džiaz trio „Infiltrators“. Klavišininko Dmitrijaus Golovanovo, perkusinininko Arkadijaus Gotesmano ir saksofonininko Jano Maksimovičiaus pasirodymai pakerėjo šimtus Vinicos ir Odesos džiaz mylėtojų ir profesionalų. Festivaliuose koncertavo atlikėjai iš JAV, Graikijos, Vokietijos, Prancūzijos, Austrijos, Šveicarijos, Liuksemburgo, Italijos, Gruzijos bei Ukrainos. Lietuvos kolektyvai ir atlikėjai jau kelinti metai iš eilės dalyvauja šiuose žinomuose tarptautiniuose festivaliuose Ukrainoje

Spalio 6–14 dienomis Nižnij Novgorode, įsikūrusiame dviejų didžiausių europinės Rusijos dalies vandens kelių – Volgos ir Okos upių santakoje, vyks Lietuvos kultūros dienos, skirtos diplomatinė Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos santykių atkūrimo 25-mečiui paminėti. Lietuvos kultūros dienų metu organizuojamos fotografijos parodos, Lietuvos menininkų tapybos paroda, šiuolaikinių Lietuvos kompozitorių ir džiaz atlikėjų koncertai, taip pat Lietuvos kino savaitė. Lietuvos fotomenininkų Antano Sutkaus, Ramūno Daniševičiaus ir kitų autorių paroda atidaroma Rusų fotografijos muziejuje. Lietuvos menininkų tapybos darbų paroda bus atidaryta Nižnij Novgorodo dailės muziejuje. Vyks saksofonisto, kompozitoriaus Vladimiro Čekasino ir pianisto Petro Geniušo džiaz koncertas, susitikimas su Lietuvos kino režisieriumi Algimantu Puipa, Lietuvos kino dienų atidarymas.

VISŲ MŪSŲ KAIMYNĖ

Atkelta iš 4 psl.

Iš stoties ėjo susigūžusi ir nekantraudama greičiau pasiekti namus. Kieme neučia pakėlė galvą ir žvilgtelėjo į savo buto langus. Tą pat akimirką ją persmelkė šaltis, siaubas ir ilgesys – prietemoje švietė jos virtuvės langas. Kai drebančiomis kojomis kopė aptrupėjusiais laiptais, jai pasirodė, kad visa laiptinė dvokia šlapimu ir pelėsiais. Vaidenasi, pamanė. Tirtančiais pirštais atsirakino buto duris. Žuvytės akvariume buvo jos baisiausiai pasiilgusios. Tiesa, viena – nugaišusi. Kvepėjo sienų apmušalais ir sužiedėjusia duona. Už sienos riejo si kaimynai. Merginą apsiautė šiluma ir ramybė. Šviesą virtuvėje ji buvo užmiršusi išjungti, ir tiek. Ištikima 60 W lemputė kantriai sulaukė šeimininkės ir tik tada sprogo, ištikta infarkto.

Po vasaros į žmonių kūnus, pastatus, visuomeninį transportą, šunis, kates ir žvirblius, ir netgi balandžius ima neskubriai smelktis ruduo. Vien tik varnos lieka nepriklausomos nuo metų laikų. Aštriais balsais nuo medžių purto paskutiniuosius lapus, nutūpusios ant šaligatvių tašo nugvelbtus mėsgalius, nuolat ginčijasi tarpusavyje, erzina ir žavi.

Mergina iš spintos išsiima palatą, kuris atrodo dar labiau nudryžęs, per vasarą nė kiek nepailsėjęs. Jau kone permatomas, apibrizgusiomis rankovėmis. Ištikimąjį drabužį ji apžiūri prieš šviesą ir ima si operuoti. Paltas vaitoja iš skausmo ir dūsauja iš dėkingumo, kol galiausiai nurimsta pakabintas prieškambaryje.

Ir vėl – kiekvieną dieną, nuo ankstyvo ryto iki pavakarių, ji klintoja siuntinius, klijuoja pašto ženklus, įteikia registruotus laiškus, o per pietus jau kita bufetininkė patiekia tos pačios geodezinės kavos, prie gretimo staliuko skyriaus viršininkas vėl šnypščia nosį ir čiaudėja, anapus puslangio – šis bent įskilęs, štai kokia permaina – šaligatvį trypia tos pačios kojos, aplink tie patys žodžiai, iš kavos aparato – kaip vakar, užvakar ir prieš dešimtmetį – virsta tie patys garai ir majonezu trenkia lygiai taip pat. Ūmai ji panūsta visą giliai tūnančią nevirtą atryti lyg kokį stemplę įstrigusį kaštoną ir išspjauti – išrėkti tam prakeiktam majonezui, kad jis dvokia, tiems batams už puslankių išrėkti, kad iš tiesų jie purvini ir nėmaž nemadingi, išrėkti skyriaus viršininkui, kad negražu snargliuotis, kur kiti valgo. Bet nieko ji neišrėkia, tik paspringsta atšalusia kava ir susigėdusi išbėga iš užkandinės.

Vakare mergina, kaip visada, užsipliko arbatos, užsitepa ant duonos sviesto, paskaito sodininko vadovą, išsivalo dantis, nusiprausia, nusišluosto, pažiūri į veidrodį, užsimerkia, atsimerkia, susišukuoja ir ima nusirenginėti. Nusirengusi apsivelka naktinius. Jie kvepia patalynės dėžės fanera. Mergina prisuka žadintuvą. Ūmai nelauktai netikėtai užburbia durų skambutis. Ji nutirpsta. Staigmenos lūkestis, baimė ir ilgesys surakina sąnarius, kone atima nuovoką. Bet tik akimirką. Pritykinusi prie durų, mergina kuo atsargiausiai žvilgteli pro akutę. Laiptinėje nieko nėra. Ji užgniaužia atodūsi ir grįžta į kambarį. Ir stai ga susivokia neprisimenanti, ar prisuko žadintuvą.

Naktį, išvarginta nemigos, keliai iš patalo ir žadintuvą vis dėlto prisuka – dar kartą. Toks nepakeliamas krūvis (iš dalies kalta ir senatvė) įvaro prietaisui infarktą. Kai įprastu laiku reikia paskelbti naują rytą, žadintuvas jau merdėja ir čirkšti, žinoma, nebegali. Po paskutinio silpno tik kambaryje stoja gūdi tylą. Kietai įmigusi mergina apie tragediją nieko nežino, todėl pirmą kartą gyvenime pavėluoja į darbą. Giedrą lapkričio priešpietę jos veidą čaižo ugninė praeivių žvilgsnių kruša, todėl slinkina dar labiau susigūžusi, dar vargiau plėšia masyviausias duris. Lyg maža būtų bėdos, ant savo stalo ji randa pamerkta gėlių – ak, kam tos patyčios?! Likusios darbo valandos praslenska kančioje. Pietauti mergina, žinoma, neina. Į pavakare ji susivokia nieko nebežinanti – nei datų, nei vardų, nei kelio. Namo šiaip ne taip parsiranda tik vėlai vakare, išsitaršiusi, purvinais šonais, apdujusi. Pastirusiais pirštais atsisagsto palatą, nusitraukusi vengierkas numeta į kampą ir, nė nežiebdama šviesos, griūna į lovą.

Apie trečią valandą nakties prie šoninės akvariumo sienelės priglunda pilkšvas gniutulas, gąsdindamas žuvytes nuslysta stiklu, pasukui šauna aukštyn ir ištirpsta lubose.

Septynios sekundės po pusės septynių niekieno nepaliestas nusispaudžia jungiklis, ir kambaryje išsibėbia šviesa. Po virduliu virtuvėje užsikuria ugnis ir netrukus užkunkuliuoja vanduo arbatai. Atsidaro šaldytuvo durelės ir duoninės dangtis, sviestas lygiu sluoksniu nugula duonos riekę. Tuo metu prieškambaryje nuplikęs šepetys stropiai blizgina batus, o juodasis paltas rankovėmis trina vakarykščiai išpurvintus šonus. Kambaryje vėl nusispaudžia jungiklis. Ji lieka gulėti tamsoje, vos vos prasimerkusi, vos vos prasiziojusi. Atsirakinusios buto durys paslaugiai išleidžia palatą ir batus, tada vėl užsitrenkia. Jie slenska žemyn nuo vaikystės pažįstamais laiptais, kiūtina puikiai žinomu keliu. Kiemsargis, išvydęs pažįstamą siluetą, sušunka labai rytą ir gūžteli pečiais, kažkodėl nesulaukęs atsakymo. □